

Dr Menahem Šelah

SUDBINA JEVREJSKIH IZBEGLICA NA OTOKU RABU¹

Vreme: početak septembra 1943. godine.

Mesto: ostrvo Rab na severnom delu Jadranskog mora blizu dalmatinske obale.

U logoru pod kontrolom italijanske vojske bilo je oko 4.000 zarobljenih Jevreja, muškaraca, žena i dece, ostatak jevrejskih izbeglica iz Jugoslavije. Ovi ljudi su se spasili od nemačkog uništenja i nemačkih pomagača Hrvata tako što su izbegli u pojas dalmatinske obale koji je bio pod vlašću Italijana. Da bi bila sprečena njihova predaja Nemcima, italijanska vlada je odlučila da sve ove Jevreje koncentriše na ostrvo Rab.

Kao što je poznato, u avgustu 1943. zbačen je Benito Musolini sa vlasti u Italiji, a početkom septembra je objavljena kapitulacija Italije. Brza reakcija Nemačke i ulazak njezine vojske u Italiju doveli su u opasnost i zatvorenike na Rabu, ali su Nemci, na veliku sreću, iz vojnih razloga odustali od namere da odmah zauzmu Rab. Povlačenjem italijanskog garnizona 7. septembra, logoraši na Rabu (pored jevrejskog logora, u mestu se nalazio i dodatni logor u kome je bilo i nekoliko hiljada slovenačkih zatočenika) preuzeli su vlast i posle nekoliko dana povezali se s Titovim partizanima.

U pregovorima između jevrejskih predstavnika i partizanskih komandanata odlučeno je da zbog neposredne opasnosti od nemačkog osvajanja ostrva treba što je moguće brže evakuisati sve Jevreje na sigurnija mesta pod vlašću partizana. Evakuacija je izvršena u septembru i oktobru. Mladi Jevreji i svak ko je bio sposoban da nosi oružje uključio se u boračke redove, a starci, žene i deca su upućeni na oslobođenu teritoriju u okolini mesta Topusko. Na ostrvu je ostalo nekoliko stotina Jevreja koji su odbili da se evakuišu; njih su u martu 1944. uhvatili Nemci i likvidirali.

Jevrejske organizacije na Zapadu su odranije znale za postojanje jevrejskog logora na Rabu. Novčana pomoć je stizala u logor još za vreme italijanske vlasti, pa kad je Italija kapitulirala i ostrvo bilo oslobođeno, te ustanove su preduzele akciju da prebace izbeglice u južnu Italiju koju su oslobodile savezničke trupe.

Svetski jevrejski kongres se u oktobru 1943. obratio Ministarstvu inostranih poslova SAD radi pomoći u evakuaciji ljudi. Istovremeno su na tome radili i predstavnici jevrejskog Jišuva u Izraelu u krugu jevrejskih vojnika koji su stigli u južnu Italiju kao deo savezničkih snaga. Oni su razgovarali sa komandantima Britanske vojske koji su bili vezani za operativnu

1 Poglavlje II "Politika spasavanja" - Britanska.

SUDBINA JEVREJSKIH IZBEGLICA NA OTOKU RABU

aktivnost na dalmatinskoj obali i tražili od njih pomoć u evakuaciji Jevreja sa Raba u južnu Italiju. Ove molbe su odbijene tvrdnjom da informacija nije proverena i da vojni položaj sprečava ostvarenje akcije spasavanja.

Kao što je navedeno, u vreme kad su vođeni ti razgovori, jugoslovenski partizani su već evakuisali većinu Jevreja sa Raba. Međutim, da su Britanci hteli da u tom času izvrše evakuaciju bilo bi još uvek moguće spasiti stotine Jevreja koji su ostali na Rabu.

Evakuacija Jevreja sa ostrva je odugovlačena nekoliko meseci u okviru uprave Britanske vojske, a početkom decembra 1943. je za to saznao i ministar inostranih poslova Antoni Idn. On se obratio britanskom predstavniku pri Jugoslovenskoj izbegličkoj vladi u Kairu i od njega zatražio podatke. Predstavnik Ralf Stivenson je odgovorio: "Problem evakuacije ovih nesrećnih ljudi razmatran je u komitetu za specijalne operacije i zaključeno je da slanje posebnog broda za evakuaciju izbeglica ne dolazi u obzir... Isto tako odbijen je predlog Glavnog štaba saveznika u Alžiru da se izbeglicama na ostrvu padobranima dostave hrana, odeća i lekovi... Moj predlog da se obrate Titu da pomogne u evakuaciji izbeglica u oblasti koje on drži prenesen je našem oficiru za vezu pri Titovom štabu."

Stivensonov predlog je bio kao probijanje otvorenih vrata pošto su partizani već izvršili evakuaciju na vlastitu inicijativu.

Predstavnik Džointa u Italiji koji se bavio pitanjem evakuacije Jevreja je smatrao da "je u okviru Britanske vojske postojalo protivljenje da se poveća broj izbeglica u južnoj Italiji".

NOVAC KAO ORUŽJE

Izbeglice sa Raba koje su evakuisane na oslobođenu teritoriju kod Topuskog upale su u najteže fizičke i materijalne nevolje. U posebnim uslovima partizanskog ratovanja, u neprekidnoj životnoj opasnosti, izbeglice su bile prisiljene da se brinu same o sebi. Mnogi nisu imali novca, a bili su iscrpljeni i uplašeni posle dve godine neprestanog potucanja. Pošto su mladići bili mobilisani u partizane, uglavnom su ostali starci, žene i deca. Oni su se našli u tuđoj sredini, često i neprijateljskoj, u oblasti gde je vladala glad, zima je bila na pragu, a uslovi za stanovanje su bili slabi i neodgovarajući. I pored najbolje volje komandanata partizanskih jedinica nije se moglo pomoći izbeglicama da se održe u takvim uslovima. U novembru 1943, predstavnici izbeglica su se u Topuskom obratili članovima Britanske vojne misije i zamolili dve stvari: prvo, da se izvrši što brža evakuacija neboraca u Italiju; drugo, da im se dostavi pomoć u iznosu od tri miliona italijanskih lira (oko 7.500 funti sterlinga) za nabavku hrane kod stanovništva. Izbeglice su bile spremne da polože Britancima zalog u iznosu od 400 zlatnih napoleona koji su se nalazili kod njih zato što seljaci nisu prihvatili strani novac kao platežno sredstvo. Molbu izbeglica je vojna misija prenela Odelenju za izbeglice pri Ministarstvu inostranih poslova u Londonu. Zbog politike Saveznika kojom se zabranjuje prenošenje strane valute na neprijateljsko područje, a cela Jugoslavija je smatrana neprijateljskim područjem, predmet je ustupljen britanskom Min-

MENAHEM ŠELAH

istarstvu finansija. Krajem decembra 1943, gospodin Henrik se kao odgovorno lice obratio Odeljenju za trgovinu sa neprijateljem pri Ministarstvu finansija, svom predpostavljenom gospodinu Majnorsu i zatražio uputstva kako da se postupi prema ovom zahtevu. Majnors je požurio da odgovori pismeno kako posle savetovanja sa drugim faktorima treba da zna da postoji odlučno protivljenje molbi izbeglica: "Na mene je učinilo utisak to što su vodeći Englezi požurili i tražili od njega pomoć. Ne treba im prebacivati, i ja sam siguran da im je pomoć potrebna. Ali ako počnemo deliti novac svakom kome je potrebno i svakom ko to traži naći ćemo se u situaciji da dajemo plate polovini zapadne Evrope. Predlažemo da im se odgovori nešto u tom duhu. Po našem mišljenju, molba je u suprotnosti sa našim postojećim načelom da se ne šalje novac građanima Saveznika koji se nalaze na okupiranim teritorijama i da bi pozitivan odgovor imao za posledicu ogroman broj molbi za pomoć iz većine evropskih zemalja."

I zaista, pismo u tom duhu je Ministarstvo inostranih poslova u Londonu poslalo Stivensonu u Kairo početkom januara 1944, ali se stvar nije time završila. Po svemu sudeći, posle negativnog odgovora su vršeni pritisci sa raznih strana [verovatno od jevrejskih ustanova] na Randal, načelnika Odeljenja za izbeglice pri britanskom Ministarstvu inostranih poslova. Randal, koji je inače smatrao da molbu treba odbiti, nastojao je da smanji pritisak na svoje odeljenje i tražio saradnju Amerikanaca u vezi sa odbijanjem zahteva. On se obratio Majnorsu iz Ministarstva finansija i tražio da razgovara sa ljudima iz američkog Ministarstva finansija. Majnors, koji nije bio vičan diplomatskim finesama, iako je bio stari činovnik Ministarstva, odgovorio je da nema nikakvog razloga ni smisla da se Amerikanci uvlače u odluku koja se zasniva na opštim političkim načelima Saveznika. Slanje novca izbeglicama koje se nalaze na neprijateljskoj teritoriji nije tehničko pitanje nego načelan problem prvostepenog značaja. Ako neko zaista traži da se ta politika menja, onda to mora tražiti otvoreno i javno.

Kopije ove korespondencije dostavljene su takođe Opštem uredu za snabdevanje. Na veliko čuđenje, nadležna u Uredu za snabdevanje gospođa Kramps je smatrala da Majnorsovi argumenti nisu ubedljivi. U svom pismu Randalu s početka februara, gospođa Kramps tvrdi: prvo, da je reč o neznatnoj sumi (oko 7.500 engleskih funti); drugo, bez ikakvih poteškoća može se naći rupa u zakonu, te u okviru postojećih uredaba omogućiti slanje tražene pomoći. Svoje pismo je završila propovedničkom rečenicom: "Nacionalnost ovih ljudi pretvara pružanje hitne pomoći u najhitniji problem."

Po svemu sudeći, Randalu nije impresioniralo pismo gospođe Kramps jer se njegova glavna briga uvek svodila na to kako uključiti i Amerikance u davanje negativnog odgovora. Zato se ponovo obratio Majnorsu i izneo mu sumnje koje su ga pritiskale: "Kao što vidiš... mi podržavamo taj stav da treba odbiti predlog [za slanje pomoći], ali jedino iz finansijskih razloga. Mi moramo brinuti uglavnom o tome da projekt odbacimo ne samo mi nego i Amerikanci. Ne želimo doći u položaj da nas optuže kako je humani projekt o pružanju pomoći jevrejskim izbeglicama odbačen tobože zbog pomanjkanja humanosti kod Britanaca... Nama je jasno... da ne podržavaš savetovanje sa američkim Ministarstvom finansija, premda bi i to trebalo objasniti. Potrebno je da znaš da je američko Ministarstvo

SUDBINA JEVREJSKIH IZBEGLICA NA OTOKU RABU

finansija pod teškim pritiskom Jevreja i da se predsednik [Ruzvelt] obavezao da vodi politiku "spasavanja" žrtava nacističkog progona... [ova stvar] obavezuje nas da istaknemo učešće američkih vlasti u svim pregovorima koji se tiču humanosti ove vrste".

Ni ovog puta nisu Randalovi argumenti ubedili Majnorsa, pa je svoje rezerve izneo u pismu od 18. februara 1944. U njemu je između ostalog napisao:

"Razumemo dobro tvoju argumentaciju u vezi sa političkim pritiscima Amerikanaca, poteškoće koje zbog toga imaš u tretiranju ovog problema... Ipak te molim da uprkos tvojoj bojazni ponovo razmotriš stvar. Zlato i strana valuta su stvarno ratno oružje kao mitraljezi... Zato se pred nas postavlja pitanje: da li mi više razmišljamo o dobru izbeglica, ili se plašimo Amerikanaca do te mere da ćemo predati neprijatelju stranu valutu i tako pomoći potlačenicima. Ne pretendujem da odgovorim na ovo pitanje, ali je jasno da to nije finansijsko pitanje koje se može rešiti savetovanjima između ministarstava finansija. U stvari, kao što se ne može prihvatiti [kao moguć] predlog da se neprijatelju predaju mitraljezi u zamenu za bilo kakvu korist, tako se ne može razjasniti stvar ni između našeg i američkog Ministarstva rata."

U nedostatku dodatnog svedočanstva ne znamo kako se na kraju završilo pitanje finansijske pomoći izbeglicama na Rabu, ali je jasno da su zamorna raspravljanja koja su vođena između raznih službenika prouzrokovala stalno odlaganje, i to u vreme kad su se stotine ljudi našle u najtežoj nevolji.

AVIONI SE VRAĆAJU PRAZNI

Pri kraju 1943. godine, Nemci su zauzeli veliki deo dalmatinske obale i time je prestala mogućnost da se izbeglice evakuišu morskim putem. U proleće 1944. završena je izgradnja aerodroma na partizanskoj teritoriji blizu Topuskog gde se nalazilo 1.500 izbeglica sa Raba. Saveznici su uspostavili vazdušni most, pa su u Topusko svakog dana sletali avioni koji su partizanima donosili razni ratni materijal. U povratku u Italiju, avioni su evakuisali ranjene partizanske borce, savezničke vojnike koji su pobegli iz neprijateljskog ropstva, pilote koji su bili prisiljeni da se padobranima spuštaju na neprijateljsku teritoriju i izbeglice meštane. Predstavnici Jevrejske agencije i Džointa u Italiji su verovali da je otvoren put za evakuaciju izbeglica sa Raba. Oni su za to dobili podršku partizanskih komandanata koji su se zalagali za što je moguće hitniju evakuaciju grupe izbeglica čije je prisustvo u zonama ratnih operacija predstavljalo veliki teret. Pored toga, partizani su bili svesni specifičnosti jevrejskog problema i oprezni zbog izuzetne opasnosti što je lebdela nad glavama Jevreja koje su Nemci mogli uhvatiti u toku borbe.

Jevrejski komitet koji je uspostavljen pri partizanskoj komandi, a na čijem se čelu nalazio stari cionistički rukovodilac dr Hinko Gotlib, predložio je još krajem 1943. da se u Italiju evakuišu sve jevrejske izbeglice koji nisu bili borci. Za to je dobijena i zvanična saglasnost u martu 1944. telegramom koji je potpisao lično Tito. Pošto je stvar odugovlačena, Gotlib

MENAHM ŠELAH

je u junu 1944. upućen u Italiju i tamo je delovao u okviru raznih komandi da se evakuacija pospeši. I rukovodioci izbeglica u Topuskom su slali uzbuđljiva pisma jevrejskim ustanovama u Velikoj Britaniji i u zemlji, molili da se požuri njihova evakuacija i isticali svoj težak položaj. U junu 1944. su pisali: "Naše snage malaksavaju. Više nismo sposobni da podnosimo strahovite nedaće... nalazimo se pred uništenjem upravo na pragu našeg spasenja... jedini način za našu evakuaciju jeste vazdušni put. Avioni [saveznički] sleću u blizini mesta gde se mi nalazimo. Učinite sve što je u vašoj moći da omogućite evakuaciju dece i bolesnika u Italiju."

Preklinjanja nisu pomogla, iako su avioni svakog dana sletali u Topusko i vraćali se prazni u Italiju. Na pitanje Cvi Limana, predstavnika Sohnuta u Italiji, šta je razlog tome, Britanci su odgovorili da partizani nisu spremni da evakušu Jevreje pre drugih ljudi, a da oni [Britanci] nisu spremni da u tu svrhu odrede posebne avione.

Prošlo je leto i stigla je jesen, a jevrejske izbeglice sa Raba su se potucale u sve težim uslovima. Početkom septembra 1944, vojni sveštenik jedne britanske jedinice u Italiji, gosp. Rapaport, obratio se jednom od članova Britanske vojne misije u Jugoslaviji i skrenuo mu pažnju na sledeće:

"24. avgusta [1944] čekala je grupa od 37 Jevreja, žena i muškaraca, većinom stari i bolesni, na aerodromu (kod Topuskog) da bude evakuisana u Italiju. Britanski zapovednik je zabranio njihovo ukrcavanje u avion. Predstavnik partizana u mestu... je izjavio da to zavisi od članova Britanske misije... u avionu koji je poleteo za Italiju ostalo je 50 praznih mesta. Na istom mestu je 28. avgusta čekala velika grupa izbeglica. Samo je sedmorici dozvoljeno da se ukrcaju, ali i to posle podrobne provere njihovih potvrda koju je izvršio britanski lekar. I u ovom avionu ostalo je mnogo praznih mesta. Ne zaboravimo da je u času kad se borimo protiv okrutnog neprijatelja, naša dužnost da uložimo sve napore da bismo još na vreme spasli ljude koje već sutra verovatno nećemo više uspeti da spasimo".

Slična pisma poslao je Rapaport i drugim britanskim faktorima, ali bez uspeha. Pritisak predstavnika Jevrejske agencije u Italiji da se izvrši evakuacija nije izmenila britansko odbijanje. Tada se umešao član Britanske vojne delegacije u Jugoslaviji, kapetan Randolph Čerčil, sin predsednika britanske vlade. Sredinom septembra 1944, mladi Čerčil se obratio pomoćniku šefa Vojne delegacije pukovniku V. Stritu i energično zatražio da se izbeglice iz Topuskog odmah evakušu u Italiju. Strit je pokušao da ga umiri i izjavio da ima mnogo razumevanja za "položaj Jevreja koji budi sažaljenje", ali da je "njihova evakuacija vezana za predhodne akcije. Trenutno je ono malo aviona koji stižu ovamo opterećeno i na moju žalost nemoguće je organizovati posebnu akciju, ili izvršiti dodatne letove radi evakuacije". Strit koji se plašio da preuzme na sebe odgovornost zbog odbijanja Čerčilovog zahteva, odmah je poslao telegram šefu Britanske vojne delegacije brigadiru Maklinu u kojem je između ostalog stajalo:

"Randolf Čerčil je postavio pitanje u vezi sa evakuacijom 700 staraca Jevreja i u tu svrhu tražio posebne letove. On je potpuno ubeđen da je naša dužnost da uložimo napor. Savetovao sam se [nije jasno sa kim], i on takođe smatra da u ovom času nije moguće

SUDBINA JEVREJSKIH IZBEGLICA NA OTOKU RABU

odvojiti avione za tu stvar. Molim te, potvrdi ovu odluku i javi mi da li po tvom mišljenju treba time zaključiti ovu stvar.”

Na ivici telegrama zabeleženo je rukom da Maklin podržava Stritovu odluku i da Jevreje treba evakuisati samo ako preostane mesta u transportnim avionima.

Zaista je začuđujuće to da šef Britanske vojne delegacije u Jugoslaviji tvrdi da nije moguće obaviti posebne letove radi evakuacije kad se znalo da se avioni vraćaju prazni u Italiju. Izgleda da je zadržavanje evakuacije proizlazilo iz drugih razloga o kojima se nije otvoreno govorilo. To se može naslutiti iz pisma što ga je član Britanske vojne delegacije Klugman poslao predstavniku britanskog ministra u Italiji koji je bio nadležan za centralnu oblast Sredozemnog mora; u pismu je po svemu sudeći razmatrano i pitanje izbeglica. Posle njegovog objašnjenja da prisustvo Jevreja u oblasti Topuskog predstavlja težak teret u pogledu ishrane, da umanjuje mobilnost partizanskih jedinica u toj oblasti, Klugman ističe činjenicu da će se “Jevreji naći u najvećoj životnoj opasnosti ako Nemci započnu kaznene ekspedicije u oblasti” i tu prelazi na suštinu: “Većina ranjenika oslobodilačke vojske Jugoslavije već je evakuisana iz oblasti. Avioni koji sleću sedmično vraćaju se prazni, tako da ne postoji nikakav tehnički razlog koji bi sprečavao evakuaciju ovih Jevreja vazдушnim putem... [Možda] pre nego što se posavetujemo sa faktorima bezbednosti... treba da dobijemo vašu potvrdu da li postoji bilo kakva politička smetnja za evakuaciju ovih Jevreja.”

U stvari, evakuacija izbeglica iz Topuskog odvijala se nepojmljivom sporošću uprkos pritisku partizana, pa je do kraja septembra evakuisano ukupno 40 ljudi.

ZAKLJUČAK

Istorija Jevreja sa Raba, evakuacije u južnu Italiju i pružanje materijalne pomoći napisana je zato da se ukaže na tendencije koje su u ono vreme postojale kod britanskih državnika, činovnika i vojnika prema spasavanju Jevreja iz okupirane Evrope.

Treba naglasiti da je reč o kraju 1943, ili početku 1944, kad je već svima bila poznata činjenica o masovnom uništavanju evropskih Jevreja. Stoga bi bilo logično pretpostaviti da će članovi britanskih vlasti pokazati posebnu osetljivost za ono što je povezano sa spasavanjem Jevreja. Međutim, bilo je upravo obratno. Birokratska krutost i prazni formalistički razgovori sprečili su pružanje pomoći, a što je još gore bio je negativan stav prema evakuaciji Jevreja iz osvojenih oblasti koji su se i po saznanju Britanaca nalazili u smrtnoj opasnosti.

Da su Britanci požurili da reaguju kad su partizani osvojili Rab u jesen 1943. ne bi bilo posebnih poteškoća da se izbeglice evakuišu pre nego što su Nemci zauzeli ostrvo u martu 1944. Može se razumeti da su operativne potrebe bile glavna briga Britanaca, kao što je delimično opravdana tvrdnja da je plovidba Jadranskim morem bila teška i opasna, ali je logično pretpostaviti da bi pritisak političkih faktora britanske vlade ubedio vojnike da izvrše evakuaciju. Činjenica je da su upravo u to vreme iz tog rejona stigle jevrejske izbeglice u južnu Italiju čamcima koje su iznajmili od meštana.

MENAHM ŠELAH

Ne može se izbeći zaključak da je sprečavanje evakuacije prouzrokovano drugim razlozima. Jedan od važnih je bilo protivljenje britanskog ministra za Srednji istok da se dovedu jevrejske izbeglice iz Dalmacije u južnu Italiju. Po svemu sudeći, to protivljenje je proizlazilo iz sumnje da bi posledica toga bio pritisak za odlazak u Erec-Jisrael. U februaru 1944. upućen je iz Kaira (iz ureda ministra za naseljavanje na Srednji istok) izveštaj britanskom ministru u Alžiru (pri savezničkoj komandi) u kojem je obrazložen zahtev da se spreči evakuacija Jevreja sa grupom od 20.000 jugoslovenskih izbeglica koje su trebalo da stignu u južnu Italiju.

Još više začuđuje odugovlačenje, a najviše od svega neosetljivost koju je pokazalo činovništvo u Londonu u odnosu na slanje novčane pomoći jevrejskim izbeglicama u regionu Topusko. Kad se sve završilo govoreno je o zaista malim svotama, kao što su i sami Britanci istakli.

Veoma težak položaj izbeglica, koji je bio dobro poznat službenicima Ministarstva inostranih poslova i Ministarstva finansija, nije uopšte uticao na tvrdoglavo protivljenje koje je objašnjavano uobičajenim birokratskim frazama. Stvari postaju apsurdne kad jedan od činovnika upoređuje slanje novčane pomoći sa predajom mitraljeza neprijatelju. U stvari, glavni napor ljudi iz Ministarstva inostranih poslova u Londonu bio je usmeren na učešće Amerikanaca u odbijanju pošiljke pomoći, i to zato da bi izbegli optužbu za neljudski odnos.

Istorija dostiže vrhunac kad su sredinom 1944. bile konačno omogućene evakuacije izbeglica vazdušnim putem. U času kad su partizanski komandanti i članovi Britanske vojne misije u Jugoslaviji ponovo tvrdili da je evakuacija izbeglica potrebna, oni su iz ekonomsko-vojnih razloga, dok je nad izbeglicama lebdela smrtna opasnost, vraćali poluprazne avione u svoje baze u Italiju, a izbeglice su ostajale. Tvrdnju vojske da postoji redosled u prioritetu evakuacije, da su Jevreji na kraju tog redosleda i da stoga ne mogu biti evakuisani opovrgavaju činjenice koje govore o avionima u kojima je bilo mesta. Odbacivanje zahteva Randolfa Čerčila da se izbeglice evakušu iz razloga što britansko vazduhoplovstvo ne može slati specijalne avione nije ništa drugo nego izvrđavanje. To izvrđavanje je imalo političke razloge, ali se na njih samo aludira.

U zaključku treba potvrditi:

- Britanci su u spornom slučaju mogli da bez posebnih poteškoća spasu nekoliko stotina Jevreja;
- ne povređujući određenu politiku o pošiljkama novca na neprijateljska područja mogli su omogućiti slanje novca izbeglicama, a da taj novac ne pomogne neprijatelju;
- izbegavanje spasavanja ili finansijske pomoći nije proizlazilo iz ratnih ili tehničkih razloga, nego zbog visoke politike.

Nije nam ovog puta namera da sumiramo princip britanske politike oko spasavanja Jevreja; to će se još ispitivati. U ovom slučaju je reč samo o maloj grupi izbeglica koja je mogla biti spasena. Čini se da i ova istorija pomaže da se shvate tendencije u politici Britanije i njen odnos prema Jevrejima koji su se borili za svoje živote.

Preveo sa hebrejskog Cadik Danon, rabin

Menahem Šelah

S u m m a r y

THE FATE OF JEWISH REFUGEES ON THE ISLAND RAB

After the capitulation of Italy in September 1943, the German army entered north Italy threatening the lives of Jews who were imprisoned in Italian camps. After the withdrawal of the Italian garrison from the north Dalmatian island Rab the inmates took over the camp and contacted the partisans. A large number of younger men joined the partisan units, while women, children and old men were evacuated to the liberated parts of Yugoslavia. On Rab remained those who were unable to travel and they were liquidated by Germans in March 1944.

People were evacuated from Rab by the partisan units because the Allied forces refused any involvement. As the refugees were now on liberated territory, but in arduous circumstances, even without food, they appealed to the British authorities to transport them to south of Italy or give them financial aid just to feed themselves - but they received no financial help whatsoever. In the spring of 1944, near the small partisan airport at Topusko, were stranded about 1.500 Jewish refugees from Rab. They were hoping to be transferred to Italy by British planes that were landing there daily bringing aid to partisans - and returning almost empty to Italy. However, until the end of September 1944 only 40 people were evacuated.

Why were the British forces against this evacuation of Jewish refugees? The compelling conclusion is that they were suspicious of the eventual subsequent pressure to allow the refugees entry into Erez Israel. The British could have saved with no particular difficulties several hundred Jews. Refusing to help them either financially or by transporting them was not the result of military or organisational obstacles, but the outcome of political bargaining on much higher levels.